

สรุปย่อผลการศึกษาและข้อเสนอแนะทางนโยบาย

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร: ศักยภาพและความรู้ท้องถิ่นต่อการป้องกันผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาและพัฒนาความรู้ท้องถิ่นที่ส่งเสริมประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในการเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ และ 2) เพื่อส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารระหว่างภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษ การเจรจาหรือผลกระทบ และความเป็นไปได้ในการคุ้มครองและป้องกันผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร โดยมุ่งหวังว่าการพัฒนาความรู้ท้องถิ่น และมาตรการการป้องกันผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร จะสอดคล้องกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของชาวบ้านและส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในการเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ

การพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร: มุมพิจารณาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

บทเรียนการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในหลายพื้นที่ของประเทศไทยนับแต่มีการประกาศพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษทั้งในระยะที่ 1 (ประกาศ 6 จังหวัด ในปี พ.ศ. 2558) และ ระยะที่ 2 (ประกาศเพิ่มอีก 4 จังหวัด ในปี พ.ศ. 2559) ทำให้เห็นรูปธรรมที่ชัดเจนตั้งแต่การกำหนดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ในพื้นที่ชายแดนที่มีศักยภาพ การกำหนดสิทธิพิเศษ สิทธิประโยชน์ รูปแบบกิจการเพื่อดึงดูดความสนใจของนักลงทุน การจัดตั้งศูนย์บริการเบ็ดเสร็จด้านการลงทุน (One Stop Service: OSS) การจัดเตรียมงบประมาณเพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและที่สำคัญ คือ การแต่งตั้งคณะกรรมการนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ (กนพ.) เพื่อมากำกับดูแล และเร่งรัดการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งที่กล่าวมาข้างต้นนี้จะเห็นได้ชัดว่ามีการเตรียมความพร้อมในส่วนราชการ/ผู้สนับสนุนการพัฒนา และนักลงทุน/ผู้พัฒนา แต่ยังคงความชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการที่เกี่ยวกับผู้ได้รับผลกระทบ อันหมายถึงประชาชน ในฐานะเจ้าของพื้นที่และผู้ที่จะได้รับผลกระทบโดยตรงจากโครงการเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยที่ผ่านมามีความพยายามในการพูดคุยเจรจา ซึ่งมักทำได้เพียงแค่ระดับตัวแทนจากแต่ละภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนที่อาจได้รับผลกระทบจากโครงการก็ได้รับเชิญเข้าร่วมเพียงแค่ระดับตัวแทน ไม่ใช่การเข้าร่วมและการรับฟังความคิดเห็นจากตัวประชาชนผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง อีกทั้งการให้ข้อมูลและการสื่อสารทางเดียว (The single-sided communication) จากภาครัฐและภาคเอกชน ที่สะท้อนแต่เพียงด้านบวกของโครงการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ แม้ว่าจะมีการรวมกลุ่มของภาค

ประชาชนเพื่อขอรับทราบข้อมูลโครงการ แต่ก็พบว่ายังมีช่องว่างของการเข้าถึงข้อมูลระหว่างระดับกลุ่มผู้นำภาคประชาชน และกลุ่มชาวบ้าน

ทั้งนี้ มุมพิจารณาต่อประเด็นเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคอาหารผ่านงานวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีดังนี้

1. การจัดหาพื้นที่เพื่อพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดมุกดาหาร

จังหวัดมุกดาหารถูกจัดเป็นจังหวัดลำดับต้นๆที่สามารถจัดหาที่ดินให้กับเอกชนเช่าสัมปทานได้อย่างรวดเร็วโดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและต่อต้านจากคนในพื้นที่ เนื่องจากที่ดิน “พื้นที่พัฒนานิคมอุตสาหกรรม” ได้อาศัยอำนาจตามมาตรา 44 เพิกถอนที่ดินศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรมุกดาหาร แห่งที่ 2 และสถานีพัฒนาอาหารสัตว์มุกดาหาร แห่งที่ 2 เนื้อที่ประมาณ 1,080 ไร่ ซึ่งอยู่ในการถือครองของส.ป.ก. ให้ตกเป็นที่ราชพัสดุ ก่อนให้กรมธนารักษ์ออกโฉนดและนำออกประมูลเพื่อหาค่าลงทุน

แต่มุมพิจารณาจากมิติทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลบอกเล่าจากชุมชนบ้านพรานอัน ซึ่งอยู่ติดกับพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม ทำให้ต้องพิจารณาย้อนหลัง ไปจะพบว่า เดิมที่ดินบริเวณดังกล่าวเป็นที่แรกตั้งหมู่บ้านพรานอัน (1,080 ไร่) มีสภาพเป็นป่าโคกที่กว้างใหญ่ ถูกใช้ประโยชน์จากชาวบ้านเป็น “ที่สำร่เลี้ยงสัตว์” เป็นที่สาธารณะสำหรับเลี้ยงสัตว์ของ 6 หมู่บ้านรอบพื้นที่ คือบ้านพรานอัน บ้านนาถ่อน บ้านคำเขื่อง บ้านนาคำน้อย บ้านม่วงหัก และบ้านกุคัง ไม่เพียงเท่านั้นยังเป็นพื้นที่สำหรับการเก็บหาของป่า จับหาสัตว์น้ำจากหนองน้ำสาธารณะคือ หนองพอกและหนองสแบง นอกจากนั้นยังมีชาวบ้านราว 3-4 ครอบครัวบุกเบิกที่ดินบางส่วนเป็นที่นา จากนั้นมีการย้ายหนีโรคระบาดไปอยู่ ณ ที่ตั้งบ้านพรานอันในปัจจุบัน ก่อนที่จะถูกประกาศเป็นเขตป่าสงวนดงบังอีและถูกเพิกถอนให้กลายเป็นเขตปฏิรูปที่ดินภายใต้อำนาจของส.ป.ก. ในช่วงปลายทศวรรษที่ 2530 มีศูนย์วิจัยพืชไร่ฯ และสวนหญ้าซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดของกรมวิชาการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขอใช้พื้นที่เพื่อทำการศึกษาวิจัย

2. ความรับรู้และการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ต่างมุม

ความรู้ของรัฐหรือผู้สนับสนุนการพัฒนา มองว่าพื้นที่ที่จะถูกพัฒนาเป็นนิคมอุตสาหกรรมนั้นเป็นพื้นที่ว่างเปล่า จึงควรมีการจัดสรรให้เกิดการใช้ประโยชน์โดยเฉพาะการสร้างรายได้ทางเศรษฐกิจ จึงริเริ่มจัดให้มีการเช่าที่ดินดังกล่าวเพื่อการใช้ประโยชน์ในหลายรูปแบบ

หากแต่แท้จริงแล้ว มุมพิจารณาเชิงนิเวศวัฒนธรรมของชุมชน ชี้ให้เห็นชัดเจนว่า พื้นที่ 1,080 ไร่ที่กำลังจะถูกพัฒนาเป็นนิคมอุตสาหกรรมในเขตเศรษฐกิจมุกดาหาร “ไม่ใช่พื้นที่รกร้างหรือไม่มีการใช้ประโยชน์” หากแต่เป็น 1) **พื้นที่สาธารณะประโยชน์** ที่เป็นแหล่งความมั่นคงทางอาหาร (พบแมลงและสัตว์น้ำกว่า 15 ชนิด ผักป่าพื้นบ้านกว่า 20 ชนิด) 2) **เป็นเขตเศรษฐกิจท้องถิ่น** ที่สร้างรายได้เพื่อการยังชีพแก่ชุมชน (โดยเฉพาะเห็ด และหน่อไม้ที่มีชุกตามฤดูกาล เป็นที่ต้องการของตลาด จึงมีราคาสูง ทำให้สามารถสร้าง

มูลค่าเพิ่มให้เศรษฐกิจท้องถิ่นได้) 3) เป็นพื้นที่ส่วนรวมเพื่อใช้ประโยชน์ในการสร้างทางเลือกและทางรอดเมื่อเจอวิกฤตเศรษฐกิจของชุมชน พื้นที่สวนหญ้ายังเป็น “แหล่งสร้างเงินออม” หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เงินอดทน” ให้แก่หลายครัวเรือนที่นำวัวหรือควายมากินหญ้า โดยเฉพาะคนที่ไม่มีที่ทำกินน้อย มักจะเลือกเลี้ยงวัวหรือควายเพื่อหารายได้เสริม โดยวัว ควายที่เลี้ยงนั้นมักกลายเป็น “แหล่งเงินทุน” ในเวลาสำคัญที่ต้องใช้เงินก้อน เช่น การส่งลูกเรียน การนำเงินมาลงทุนประกอบอาชีพ ฯลฯ

<p>ความรู้ของนักพัฒนา (คนนอก) มองว่าที่ดินว่างเปล่า ต้องลงทุนและพัฒนาให้เกิดประโยชน์</p>	<p>ความรู้ของชุมชน (คนใน) ใช้ประโยชน์ที่ดินบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ พึ่งพาเลี้ยงชีพ พัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจวิถีชุมชน</p>

ความรู้การใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกันนี้ ทำให้เห็นชัดว่าไม่มีแค่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินได้ดีที่สุด หากแต่การออกแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินร่วมกันจะเกิดประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินเกิดประสิทธิภาพสูงสุด และที่สำคัญเกิด “ความเป็นธรรม” ในการจัดการที่ดิน (Land Governance)

3. ความเสี่ยงจากสังคมอุตสาหกรรม

งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าแม้การลงทุนพัฒนาเขตเศรษฐกิจมุกดาหารยังไม่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะส่วนของการสร้างนิคมอุตสาหกรรม แต่มุมมองจากประสบการณ์ของชุมชน กรณีโรงงานน้ำตาลและโรงงานยางพาราในจังหวัดมุกดาหารปล่อยน้ำเสียและกลิ่นเหม็นกระทบต่อชุมชนอย่างหนัก และหน่วยงานท้องถิ่นไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ รวมทั้งข้อมูลจากสื่อและข้อมูลจากการจัดเวทีในพื้นที่ของกลุ่มคนรักห้วยแซ่ (ภาคประชาสังคมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จังหวัดมุกดาหาร) พบว่า นิคมอุตสาหกรรมได้ก่อความตึงเครียดและข้อวิตกกังวลต่อผลกระทบและการเผชิญหน้ากับความตึงเครียดเมื่อเข้าสู่การเป็นสังคมอุตสาหกรรม โดยเฉพาะ

ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ไม่ว่าจะเป็นมลภาวะทางเสียงและกลิ่น น้ำเสีย ขยะและสิ่งปฏิกูลซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำธรรมชาติ และการปนเปื้อนของสารเคมีสู่พื้นที่ทำกินรอบนิคมอุตสาหกรรม

โดยเมื่อพิจารณาจากการประกอบกิจกรรมทางการเกษตรอันเป็นอาชีพหลักของชุมชนรอบเขตนิคมอุตสาหกรรม จะพบว่าเกษตรกรบ้านพรานอ้น และบ้านคำเชียงจะใช้น้ำฝนเป็นหลัก ในส่วนฤดูแล้งพบว่ามี การจัดการน้ำ 3 รูปแบบ คือ 1. ใช้น้ำจากห้วยใหญ่ ห้วยเชียงจำปา ห้วยส้มกบ 2. ใช้น้ำจากหนองน้ำในเขตสวนพืชไร่และสวนผลไม้ คือหนองพอก หนองสะโน หนองหลักแห่วน 3. ในขณะที่พื้นที่เกษตรที่อยู่ไกลจากแหล่งน้ำจะนิยมขุดสระเพื่อไว้ใช้เอง การเป็นชุมชนที่พึ่งพาระบบน้ำฝนเช่นนี้ทำให้ไม่สามารถเลี่ยงปัญหาที่ต้องเผชิญเมื่อมีนิคมอุตสาหกรรมตั้งอยู่ใกล้ชุมชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำเสียจากนิคมอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝนที่มีน้ำขังนาน 3-4 เดือน หากเกิดปัญหาน้ำเสียจากนิคมอุตสาหกรรมจะสร้างความเสียหายอย่างมาก นอกจากนี้ การที่นิคมอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ล้อมรอบไปด้วยระบบนิเวศที่มีความหลากหลาย และพื้นที่ล้อมรอบไปด้วยเนิน ที่โคก และที่ลุ่ม กล่าวคือ ล้อมรอบไปด้วยภูเขา ทำให้กลายเป็นพื้นที่ที่ถูกปิดล้อมปิด ในขณะเดียวกันก็เต็มไปด้วยการตัดผ่านของสายห้วย ช่อง คลอง และหนองน้ำต่างๆ ซึ่งกลายเป็นสายธารที่เชื่อมต่อทั้งชีวิตที่พึ่งพาสายน้ำ และหากเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ย่อมจะกระทบกันไปทั้งหมดเช่นกัน

ความรู้ ความเข้าใจ และการพึ่งพาใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศที่หลากหลายของชุมชนทำให้เกิดความกังวลต่อการตั้งนิคมอุตสาหกรรม เนื่องจากหากมีการปล่อยน้ำเสียจากนิคมทั้งสายน้ำ สิ่งมีชีวิต และชาวบ้านย่อมได้รับความเสียหายอย่างหนัก ในขณะเดียวกัน ความรู้และทักษะจากความสัมพันธ์กับระบบนิเวศของชุมชน ทำให้เห็นได้ชัดว่าชุมชนมีความรู้ที่จะช่วยออกแบบ “การจัดการสิ่งแวดล้อมรอบนิคมอุตสาหกรรม” เนื่องจากทราบลักษณะ และทิศทางลม ซึ่งจะสามารถช่วยออกแบบและเสนอมาตรการเพื่อลดผลกระทบด้านฝุ่นควัน หรือมลพิษทางอากาศ นอกจากนี้ ความเชี่ยวชาญต่อระบบสายน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติ ลักษณะภูมิศาสตร์ ความสูงต่ำ ความลาดชันของพื้นที่ ยังช่วยในการทำความเข้าใจมาตรการป้องกันปัญหาน้ำเสียไม่ให้ทำลายแหล่งต้นน้ำ หรือออกแบบ และคัดเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมในการวางระบบท่อน้ำ บ่อบำบัด ฯลฯ ให้แก่นิคมอุตสาหกรรม เพื่อไม่ทำลายระบบนิเวศเดิม และสนับสนุนมาตรการป้องกันผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพได้อีกด้วย

4. สิทธิที่จะพัฒนาตนเอง กับการถูกพัฒนา

มุมพิจารณาบนฐานสิทธิที่จะพัฒนาตนเองของชุมชน พบว่า การประกาศเขตเศรษฐกิจพิเศษทำให้ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ประกาศเขตเศรษฐกิจพิเศษกลายเป็น “ผู้ถูกพัฒนา” แต่ไม่สามารถมี “สิทธิที่จะพัฒนาตนเอง” ได้ เพราะถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขของกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ข้อมูลจากการงานวิจัยชี้ให้เห็นว่า ชุมชนรอบ

พื้นที่เขตพัฒนา โดยเฉพาะหมู่บ้านพรานอันและบ้านคำเขื่อง พื้นที่ทำกินกว่าร้อยละ 90 เป็นที่ดิน ส.ป.ก. การสูญเสียที่ดินอย่างฉับพลันของ 5 ครัวเรือนและได้รับค่าชดเชยในเกณฑ์ต่ำส่งผลให้พวกเขาเกิดความรู้สึกวิตกกังวล โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีที่ดินติดพื้นที่พัฒนานิคม ที่ดินติดถนนและแนวเส้นทางรถไฟว่าอาจจะเผชิญหน้ากับการสูญเสียที่ดินได้อยู่ตลอดเวลา

ปัญหาสำคัญของที่ดิน ส.ป.ก. อีกประการหนึ่งคือ การจำกัดรูปแบบการใช้ประโยชน์จากที่ดินต้องเพื่อการเกษตรกรรมเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์จากที่ดินไปเป็นรายได้ประเภทอื่นเพิ่มเติม ส่งผลให้ชุมชนยังติดกับดักกับการผลิตพืชเชิงเดี่ยวซึ่งเต็มไปด้วยภาวะความเสี่ยงจากราคา สภาพธรรมชาติ และสุขภาพไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกันข้อจำกัดการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ส.ป.ก. ซึ่งจำเพาะเพื่อการเกษตรกรรมเท่านั้น ทำให้ชุมชนไม่สามารถปรับตัวรับมือกับเงื่อนไขทางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไปได้ และอาจจะได้ประโยชน์จากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษน้อยมาก เนื่องจากไม่สามารถผันตัวเองไปเป็นผู้ประกอบการหรือลงทุนในกิจการอื่นได้ ขณะเดียวกันก็เผชิญหน้ากับความเสี่ยงที่เกิดจากการผลิตพืชเชิงเดี่ยวทั้งในแง่ราคาซื้อ-ขาย สุขภาพและความเสื่อมโทรมของที่ดิน

5. ความรู้และข้อเสนอแนะต่อการป้องกันผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร

การวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ จึงเป็นความพยายามในการหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาที่ผู้ได้รับผลกระทบหรือชุมชนท้องถิ่นต้องเผชิญหรืออาจจะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษมุกดาหาร ผ่านการศึกษาความรู้จากนักวิจัย โครงการ การเรียนรู้ทางประสบการณ์จากชุมชนที่มีการปรับตัวในการอยู่ร่วมกันกับนิคมอุตสาหกรรม จากนั้นนำความรู้ที่มีอยู่ไปใช้ปฏิบัติจริงในบริบทของพื้นที่บ้านพรานอันและบ้านคำเขื่อง ซึ่งเป็นชุมชนปฏิบัติการของงานวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ร่วมกัน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ความรู้สามารถเกิดขึ้นจากความมุ่งมั่นร่วมใจที่จะปฏิบัติและเรียนรู้ร่วมกัน กระบวนการหาความรู้ใหม่ในลักษณะนี้ไม่จำเป็นต้องดำเนินการ โดยผู้เชี่ยวชาญภายนอกเท่านั้น แต่สามารถสร้างกลไกเพื่อการสร้างความรู้ใหม่โดยผู้ปฏิบัติได้เอง หรือก็คือชุมชนที่จะได้รับผลกระทบจากการพัฒนา

การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของชาวบ้านและส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในการเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ สามารถทำได้ ดังนี้

- (1) รัฐบาลควรดำเนินการโครงการโดยคำนึงถึงหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน เปิดพื้นที่ให้เสียงที่หลากหลายร่วมแสดงความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและเป้าหมายในการพัฒนาจังหวัด มุกดาหารที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน ควรจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น/เวทีประชาพิจารณ์ในทุกกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน ทั้งระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับชุมชนเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง
- (2) รัฐบาลควรเปิดให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่รอบด้าน รวดเร็วและชัดเจนโดยเสนอให้เพิ่มการจัดเวทีให้ความรู้เกี่ยวกับเขตเศรษฐกิจพิเศษในระดับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนรอบพื้นที่พัฒนานิคม เพื่อให้ประชาชนสามารถซักถามข้อสงสัยและแลกเปลี่ยนข้อกังวลใจได้
- (3) รัฐบาลควรสร้างหลักประกันการถือครองที่ดิน โดยให้ชุมชนเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดินอย่างแท้จริง และควรปรับปรุงแก้ไขข้อจำกัดของการใช้ประโยชน์ที่ดินส.ป.ก เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับเท่าทันกับสภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป
- (4) ทบทวนกลไกการทำงาน โดยเฉพาะคณะทำงานเขตเศรษฐกิจพิเศษในระดับพื้นที่ ควรเพิ่มสัดส่วนตัวแทนจากชุมชนท้องถิ่นเข้าไปในทุกชุดและทุกระดับ เพื่อร่วมพิจารณาความเหมาะสมและพิจารณาถึงประโยชน์และผลกระทบที่จะเกิดต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม
- (5) ควรมีมาตรการชดเชยที่เป็นธรรม ยอมรับได้ของทุกฝ่าย ควรมีการจ่ายค่าเสียหายและค่าเสียโอกาสทางเศรษฐกิจจากการสูญเสียที่ดินที่ชัดเจน เพียงพอที่จะรับประกันได้ว่าคุณภาพชีวิตจะไม่ตกต่ำอันเป็นผลมาจากการดำเนินโครงการ ในกรณีที่ได้รับผลกระทบเรียกร้องที่ดินเพื่ออยู่อาศัยหรือเกษตรกรรมแทนการรับเงิน รัฐบาลควรพิจารณาจัดสรรพื้นที่ที่เหมาะสมและมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีพ
- (6) รัฐบาลควรดำเนินการประเมินความเสี่ยงทางด้านสิ่งแวดล้อม ความเสี่ยงทางด้านสังคมและความเสี่ยงทางด้านสุขภาพเพื่อเตรียมพร้อมรับมือการเข้าสู่สังคมอุตสาหกรรม โดยนำ “แนวคิดเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ” มาใช้ในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรม โดยจะต้องเป็นนิคมอุตสาหกรรมที่มีการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืนผ่านสามเสาหลักของการพัฒนาแบบยั่งยืน คือ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม จะถูกกำหนดให้เป็นลักษณะของเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (คู่มือภาพ)

แผนภาพแสดงข้อเสนอต่อการเป็นเมืองอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ (Eco Industrial Estate and Networks) ภายใต้
การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมในเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคอาหาร

การพัฒนาพื้นที่เพื่ออุตสาหกรรม จำเป็นต้องมี 1) มิติกายภาพ ที่กล่าวถึงความเหมาะสมของพื้นที่ โครงสร้างพื้นฐานของแต่ละระบบมีความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ตามกฎหมาย 2) มิติเศรษฐกิจ ที่มีการขับเคลื่อนทั้งเศรษฐกิจอุตสาหกรรม และเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น ให้มีความเติบโตและเป็นธรรม 3) มิติสิ่งแวดล้อม เน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษ ก่อให้เกิดความปลอดภัย มีสุขอนามัยที่ดี รวมถึงจำเป็นต้องสร้างความมั่นคงทางอาหารในพื้นที่ได้ด้วย ซึ่งจะนำไปสู่ 4) มิติสังคม คือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และสุดท้าย คือ 5) มิติการบริหารจัดการ การขับเคลื่อนต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ดีและการบริหารที่มีส่วนร่วม โปร่งใส และมีการยกระดับการกำกับดูแล การบริหารจัดการที่ดี

(7) เสนอให้มีการจัดตั้งกองทุน 3 ลักษณะ คือ กองทุนสวัสดิการและการพัฒนา กองทุนสุขภาพและกองทุนฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โดยเป็นการจัดสรรจากผลกำไรของพื้นที่พัฒนานิคม โดยให้มีการจัดคณะกรรมการกองทุนระหว่างผู้ประกอบการ ชุมชน ภาคประชาสังคมและภาครัฐทำหน้าที่บริหารจัดการและพิจารณาการจัดสรรงบประมาณเข้าสู่กองทุน

(8) รัฐควรมองเห็นคุณค่าและศักดิ์ศรีอย่างเท่าเทียมกันระหว่างการลงทุน ชุมชนท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างสมดุลและความยั่งยืนในการพัฒนา